

ROZDARCIE ZASŁONY ŚWIĄTYNI WE WCZESNOCHRZEŚCIJAŃSKIEJ TRADYCJI POZABIBLIJNEJ

Według tradycji synoptycznej, w chwili śmierci Jezusa na krzyżu zasłona świątyni jerozolimskiej rozdarła się na dwoje z góry na dół. Ewangelista Marek notuje: „A zasłona przybytku rozdarła się na dwoje¹ z góry na dół” (Mk 15,38). Wtóruije mu Mateusz (Mt 27,51) i Łukasz (Łk 23,45). Według niektórych egzegetów to moc ducha uchodzącego z ciała Jezusa spowodowała rozdarcie zasłony². Łukasz (23,44-49) łączy rozdarcie się zasłony świątynnej z zaćmieniem słońca, co sugeruje, iż rozdarcie zasłony nastąpiło przed śmiercią Jezusa. Szukając jednak pierwotniejszego tekstu, wypada iść za Markiem i Mateuszem (27,51-54). Przy interpretacji faktu rozdarcia zasłony dużego znaczenia nabywa w tym momencie obraz przedstawiony na zewnętrznej zasłonie przybytku. Józef Flawiusz informuje, że na zasłonie przedstawiony został potężny wizerunek nieba („na tkaninie przedstawiono całe sklepienie niebieskie”; *Bell.* 5,211-212). Wizerunek ten koreluje z kosmiczną symboliką świątyni³.

Zazwyczaj przyjmuje się w teologii, że fakt ten oznacza koniec kultu starotestamentalnego. Kończy się czas pierwszego przybytku, zgodnie z przekonaniem wyrażonym przez autora Listu do Hebrajczyków: „Do pierwszej części przybytku zawsze wchodzi kapłani sprawujący służbę, do drugiej zaś części przybytku jedynie arcykapłan, i to tylko raz w roku, i nie bez krwi, którą składa w ofierze za grzechy swoje i swojego ludu. Przez to pokazuje Duch Święty, że jeszcze nie została otwarta droga do Miejsca Świętego, dopóki istnieje pierwszy przybytek... [Chrystus] przez własną krew wszedł raz na zawsze do Miejsca Świętego, zdobywszy wieczne odkupienie” (Hbr 9,6-12). Takie jest zdanie J. Marcusa⁴. Podobnego zdania jest F. Watson⁵. Według opinii P.A. Cunninghama,

---

¹ W kodeksie Bezy i w zapisie Vetus Itala odznacza się większą wyrazistością: zasłona „rozdarła się na dwie części” (zamiast „na dwoje”).

² D. ULANSEY, „The Heavenly Veil Torn: Mark’s Cosmic ‘Inclusio’”, *JBL* 110 (1991) 1, 123.

³ „Jewish thought, especially in certain apocryphal works, and Hellenistic thought also, in Josephus and Philo, endeavoured to find in the Temple a cosmic symbolism; the Temple hill was for them the centre of the world. Similar speculations can be found in the Fathers of the Church and in medieval theologians, and some modern writers have tried to justify a symbolic interpretation by seeking analogies among the religious concepts of the Ancient East”; R. DE VAUX, *Ancient Israel. Its Life and Institutions*, Trowbridge 1997, 328.

⁴ Autor twierdzi, że rozdarcie się zasłony przybytku stanowi jeden z najistotniejszych wątków teologii Markowej, gdyż symbolizuje on „the end of the central institution of Judaism”; „Mark - Interpreter of Paul”, *NTS* 46 (2000) 481.

⁵ „The Social Function of Mark’s Secrecy Theme”, *JSNT* 24 (1985) 57: „the tearing of the veil in the temple (15,38) [...] signifies God’s abandonment of the Jewish system of worship and, by implication, Israel as whole. According to 15,38f., the cross reveals God’s rejection of the Jewish people, who have themselves rejected their Messiah, and his creating of a new community among the Gentiles who, like the centurion, will confess Jesus as the Son of God (cf.12,1-9)”.

rozdarcie się zasłony świątynnej ma podwójne znaczenie: po pierwsze, wyraża Boży gniew przeciw świątyni, której upadek był już wcześniej zapowiedziany zarówno wprost (13,2), jak i przez symboliczne gesty wyrzucenia przekupniów i przekłęcia drzewa figowego (11,12-14.20-25); po drugie, rozdarcie się zasłony świątynnej wyraża symbolicznie otwarcie przystępu do Boga narodom pogańskim⁶. Według G. Witaszka, rozdarcie się zasłony „oznaczało, iż dawne sanktuarium straciło swój sakralny charakter. Świątynia żydowska przestała spełniać funkcję znaku obecności Bożej. Funkcję tę spełnia bowiem znak, którym jest ciało samego Jezusa”⁷.

Jak widziano znak rozdarcia się zasłony przybytku w pierwszych wiekach chrześcijaństwa? W jaki sposób wierzący w Chrystusa odczytywali znaczenie tego wydarzenia? Sięgnięcie do kilku tekstów literatury pozabiblijnej pozwoli nam przybliżyć się do odpowiedzi na tak postawione pytania.

1. Protoewangelia Jakuba

Apokryficzna *Protoewangelia Jakuba* przekazuje piękną tradycję o Maryi tkającej zasłonę przybytku. Kapłani postanowili uczynić nową zasłonę, wybrali więc siedem dziewcząt bez skazy przed Bogiem, z pokolenia Dawida. Znalazła się wśród nich także Maryja. Dziewczęta ciągnęły losy, która jakim kolorem winna dokonywać haftu. Maryi przypadł szkarłat i purpura. Szkarłat i purpura - zdaniem autora apokryfu - są symbolem poczęcia Chrystusa i Jego godności królewskiej. Ponieważ Jezus utożsamiał się ze świątynią, mówił bowiem o świątyni swego ciała, Maryja tkając zasłonę świątyni, tym samym tka szatę dla mającego się narodzić Jezusa. Samo poczęcie i kształtowanie się człowieka w łonie matczynym jest przyrównane przez autora Psalmu 139 do czynności tkania. Właśnie przy tej czynności zastał Ją anioł Gabriel, gdy przybył posłany przez Boga, by zwiastować Jej radosną nowinę o narodzeniu Jej Syna. Rozdarcie zasłony przy śmierci Jezusa oznacza śmierć króla Izraela⁸. Tę samą tradycję zawiera *Ewangelia Pseudo-Mateusza*; jej autor przypuszczalnie opierał się na *Protoewangelii Jakuba*.

2. Tertulian

Tertulian w dziele *Przeciw Marcjonowi* sądzi, że zasłona świątyni rozdarła się na dwoje z tego powodu, że cheruby, które strzegły Świętego Świętych, opuściły przybytek; prawdziwą bowiem świątynią jest ciało Chrystusa. *Przeciw Marcjonowi* to

---

⁶ Autor dodaje: „Finally, the curtain’s destruction could also relate to the parable Jesus had told in the temple about the wicked vineyard tenants, who, after killing the owner’s beloved son, will feel his wrath. ‘He will come and destroy the tenants, and give the vineyard to others’ (12:9). These ‘others’ clearly must mean the Gentiles, indicating that the Marcan church is largely Gentile one”; *Jesus and the Evangelists. The Ministry of Jesus and Its Portrayal in the Synoptic Gospels*, New York 1988, 39. „This complete destruction of the sanctuary veil indicates the termination of the handmade sanctuary as the holy place of God’s presence and of authentic worship. By his death Jesus has in effect „destroyed” the handmade sanctuary and begun the „building” of the one that is not handmade (14:58; 15:29)”; J.P. HEIL, „The Narrative Strategy and Pragmatics of the Temple Theme in Mark”, 98.

⁷ „Teologia świątyni”, *Życie religijne w Biblii*, red. G. Witaszek, Lublin 1999, 98-99.

⁸ A. DEMITRÓW, „Mise en situation littéraire et doctrinale de la tradition du tissage du voile du Temple par Marie dans le Proto-évangile de Jacques”, *Scriptura Sacra* 6 (2002) 223-233.

najobszerniejsze dzieło Kartagińczyka, w którym autor wykazuje, że Chrystus był zapowiedzianym przez Stary Testament Mesjaszem. W księgach czwartej i piątej wykazuje on, że między Starym i Nowym Testamentem nie ma sprzeczności. Rozdarcie zasłony przybytku wkomponowuje się w perspektywę realizacji dawnych proroctw mesjańskich⁹.

3. Św. Hieronim, Grzegorz z Nazjanzu i Cyryl Jerozolimski

Kilku spośród ojców Kościoła nie podaje wprost pełnej interpretacji rozdarcia zasłony świątynnej, jednak można ją wyczytać z tych treści ich dzieł, które dotyczą wydarzeń związanych ze śmiercią Jezusa. Tak jest w przypadku św. Hieronima, Grzegorza z Nazjanzu i Cyryla Jerozolimskiego. Hieronim znany jest przede wszystkim z przekładu Biblii, który jest tłumaczeniem wiernym, aczkolwiek nie niewolniczo dosłownym. Pozostało po nim około stu dwudziestu autentycznych listów. Obejmują one prawie pięćdziesiąt lat. W jednym z nich (XIV) autor zauważa, że Bóg posłał swego anioła, aby rozdzielił zasłonę przybytku. Nieco inaczej na ten znak patrzy Grzegorz z Nazjanzu. W *Czwartej mowie teologicznej* nazywa rozdartą zasłonę tajemniczymi drzwiami do niebios. Mowę tę wygłosił Grzegorz w Konstantynopolu w 380 roku. Zasadniczym jej celem była obrona prawdy o Trójcy Świętej, którą podważali eunomianie i macedonianie¹⁰. Natomiast Cyryl Jerozolimski uzasadnia, że ponieważ podczas śmierci Jezusa Jego ciało, które osłaniało Jego boską naturę, zostało zbezczeszczone, zewnętrznym znakiem tego było zniszczenie zasłony świątynnej, za którą mieszkała boska obecność. Naukę tę głosił Cyryl w geograficznej bliskości miejsc, o których mówił; jego dwadzieścia cztery *Katechezy* zostały bowiem wypowiedziane w 348 (lub 350) roku w Bazylice Grobu Pańskiego w Jerozolimie.

4. Św. Ambroży

Zdaniem św. Ambrożego rozerwanie zasłony przybytku ma nieco odmienne znaczenie. Przy śmierci Chrystusa ujawniło się Jego bóstwo. Setnik stojący pod krzyżem wyznał: „Zaprawdę, ten człowiek był Synem Bożym”. Nie tylko ów poganin, ale całe stworzenie rozpoznało Boga w Chrystusie, a znakiem tego miało być zaćmienie słońca, nadejście ciemności, trzęsienie ziemi, choć przecież sam krzyż się ostał, a także rozdarcie zasłony przybytku. W ten sposób interpretuje Ambroży zjawiska towarzyszące śmierci Chrystusa w dziele *O wierze chrześcijańskiej (De fide)*.

5. Św. Augustyn

Św. Augustyn w dziele *O Duchu i literze* podaje następującą interpretację rozdarcia zasłony przybytku przy śmierci Jezusa: ów Starego Przymierza łaska Boża pozostawała ukryta, była jakby za zasłoną. Łaska służy uświęceniu człowieka, dlatego też Bóg nakazał mu święcić dzień szabatu przez powstrzymanie się od pracy, której uciążliwość jest konsekwencją grzechu. Nakaz ten został zapisany na dwóch tablicach

⁹ J. SPEIGEL, *Historische Notion über die Erfassung des Göttlichen*, Regensburg 1980, 243-250.

¹⁰ B. ALTANER, A. STUIBER, *Patrologia. Życie, pisma i nauka Ojców Kościoła*, tłum. P. Pachciarek, Warszawa 1990406-407.

Dekalogu, wcześniej przechowywanych w świątyni. Przy śmierci Jezusa zasłona przybytku rozrywa się, co oznacza, że łaska Boża jest dostępna dla wszystkich i to nie tylko w dzień szabatu. Należy jedynie zwrócić się do Chrystusa. Augustyn łączy wzmiankę o rozdarciu się zasłony przybytku z frazą Pawłową, zaczerpniętą z Księgi Wyjścia: „Gdy ktoś się zwraca do Pana, zasłona opada”. Podobnie czyni w *Mowach o Nowym Testamencie*, dodając, że jeśli ktoś nie zwraca się ku Chrystusowi, to choćby nieustannie wczytywał się w księgi natchnione, nie jest w stanie odkryć łaski Bożej. W dziele *O grzechu pierwotnym* biskup Hippony tłumaczy, że za zasłoną przybytku ukrywała się Boża sprawiedliwość pochodząca z wiary, przeciwstawiana przez Pawła sprawiedliwości z Prawa, czyli z uczynków. Przy śmierci Syna Bożego sprawiedliwość z wiary stała się jawna.

Więcej miejsca poświęca Augustyn symbolowi rozdarcia się zasłony przybytku w *De consensu evangelistarum*. Nie podaje tam jednak interpretacji symbolu, ale wyjaśnia podobieństwa i różnice pomiędzy synoptykami.

6. Leon Wielki

Niezwykłą głębią teologiczną odznacza się interpretacja symbolu zasłony w *Sermones* Leona Wielkiego. Orator powołuje się najpierw na żydowskie święto Jom Kippur, w które raz do roku Najwyższy Kapłan przekracza próg Miejsca Najświętszego, by dokonać pokropienia i przebłagania ze grzechy ludu. Rozdarcie zasłony oddzielającej to miejsce od pozostałej przestrzeni świątyni autor widzi jako symbol potrójnego przejścia: od Prawa do Ewangelii, od Synagogi do Kościoła i od wielu ofiar Starego Przymierza do jednej ofiary Jezusa Chrystusa.

Owo przejście od Starego do Nowego Przymierza łączy się z ideą zakończenia kultu starotestamentalnego. Interpretacja Leona Wielkiego, widząc w znaku rozdarcia zasłony świątyni zapowiedź jej zburzenia, zasadza się na linii rabinackich zapowiedzi końca świątyni i jest w pewnym sensie kontynuacją tej myśli. Midrasz zapisany w traktacie *Sanhedryn* wyjaśnia: „Rabbi Izmael powiedział: Noc, której Salomon ukończył budowę świątyni była tą samą, w którą poślubił córkę faraona. Powstała więc burza radości z okazji ukończenia sanktuarium oraz wesołość z powodu uroczystości zaślubin; ale uroczysta radość zaślubin przewyższyła tę z powodu świątyni i dlatego w tym momencie pojawiła się w myśli Świętego, niech imię Jego będzie błogosławione, idea zniszczenia przybytku, jak jest napisane: ‘Powodem gniewu i oburzenia było dla Mnie miasto od dnia, gdy je zbudowano, aż do dziś, przeto muszę je usunąć sprzed mego oblicza’ (Jr 32,31)”¹¹. Inne motywy zburzenia świątyni podaje midrasz zapisany w traktacie *Yoma*. Wskazuje on na konkretne grzechy i postawy ludzkie, który wywołały Boży gniew: „Dlaczego została zburzona pierwsza świątynia? Z trzech powodów: przez bałwochwalstwo, porzucenie obyczajów i przez zabójstwo. A druga świątynia, gdy Izraelici zajmowali się Torą, przykazaniami i dobrymi czynami, dlaczego została zburzona? Ponieważ w tym czasie panowała niezgoda; z tego wniosek, że niezgoda ma tę

---

¹¹ R. PACIFICI, *Midrashim. Fatti e personaggi biblici nell'interpretazione ebraica tradizionale*, Milano 1997, 140.

samą ważkość, co trzy grzechy wyżej wymienione: bałwochwalstwo, porzucenie [obyczajów] i zabójstwo”¹².

7. Afrahat

Jeszcze inne światło na rozumienie symbolu zasłony rzuca Afrahat. W królu Jozjaszu, przeprowadzającym reformę religijną Izraela, widzi on typ Chrystusa. Dostrzega wiele paralel działalności obydwu: Jozjasz był prześladowany i Jezus również; Jozjasz został zabity przez złego Faraona, Jezus przez grzechy ludzi; Jozjasz oczyścił Izraela z nieczystych kultów, Jezus z nieczystości grzechu; Jozjasz i Jezus swym życiem oddali cześć Bogu; Jozjasz wreszcie z powodu grzechów Izraelitów rozdarł swoje szaty, Jezus natomiast z tego samego powodu rozdarł zasłonę przybytku.

Konkluzja

Fakt rozdarcia zasłony świątynnej podczas śmierci Jezusa doczekał się wielu interpretacji we wczesnych wiekach chrześcijańskich. Najbardziej powszechna wiąże się z zapowiedzią końca świątyni jako centralnej instytucji judaizmu i nastania czasów Kościoła¹³. Obok niej pozabiblijna tradycja chrześcijańska widzi w tym znaku bądź symboliczne rozdarcie szat królewskich (gdyż umiera Król), bądź wskazanie, iż dawna świątynia przestaje istnieć, bo nową świątynią jest sam Chrystus umierający na krzyżu, bądź też symboliczną zapowiedź otwarcia bram niebios dla wierzących w Chrystusa. Kotara przybytku widziana była także jako zasłona, za którą skrywa się Bóg, a która opada z chwilą śmierci Chrystusa, dzięki czemu zbawienie staje się możliwe. Wszystkie te interpretacje wskazują na swoiste *novum* w zbawczej historii: wraz z chwilą śmierci Syna Bożego rozpoczyna się zupełnie nowy etap dziejów zbawienia, etap zapowiadany przez proroków, w którym realizują się obietnice zbawcze.

---

¹² R. PACIFICI, *Midrashim. Fatti e personaggi biblici nell'interpretazione ebraica tradizionale*, 191. Traktat *Berakot* tak rysuje skutki destrukcji świątyni: „Od dnia zburzenia tego domu, który był całą naszą radością, nauczyciele schodzą do rangi skrybów, skrybowie do rangi pomocników, pomocnicy do rangi uczniów, uczniowie stają się jak ludzie nieuczenni, a ci z dnia na dzień marnieją; nie ma nikogo, kto by poszukiwał lub studiował lub pytał. Na kim więc możemy się oprzeć? Na naszym Ojcu, który jest w niebie”; tamże.

¹³ Tak interpretował to wydarzenie również Klemens w *Recognitiones*, używając wyrażenia „lamentans excidium loco imminens” (1,41).